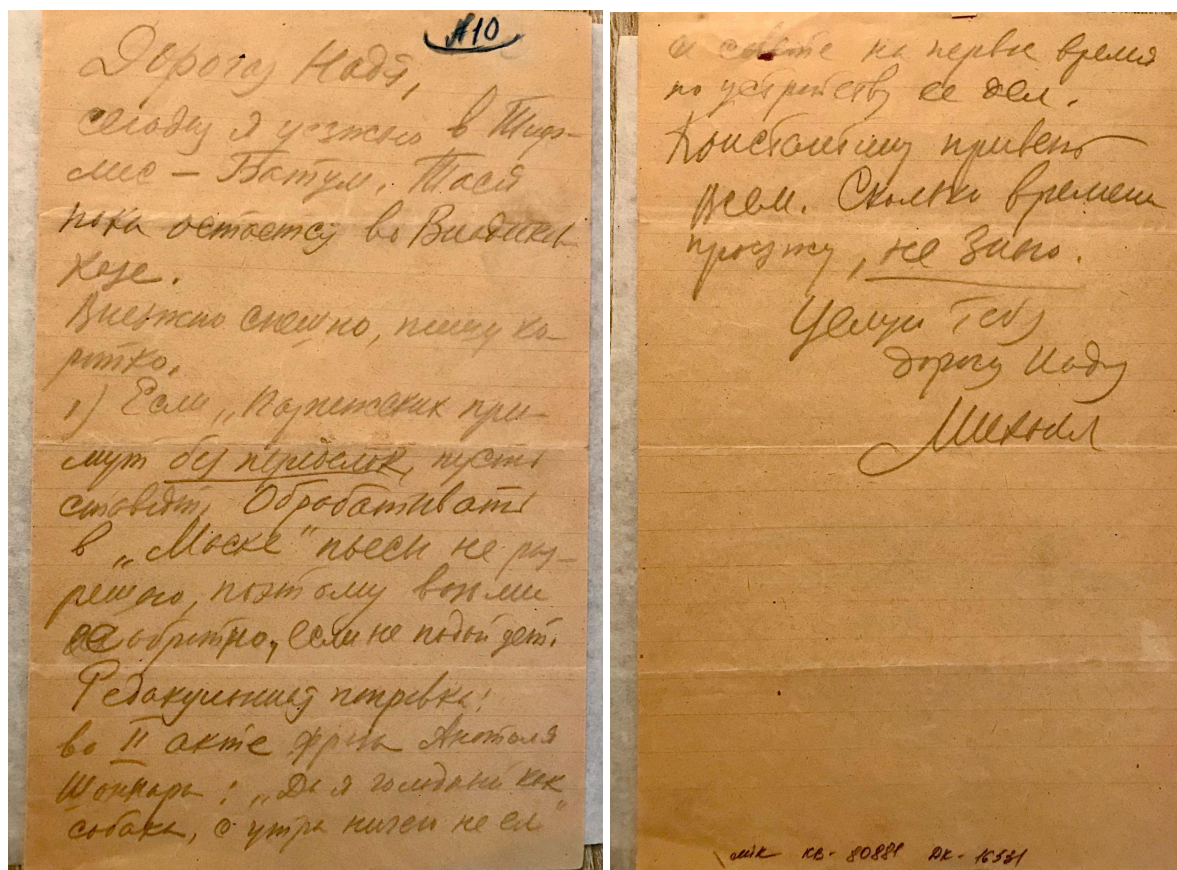

ЛИСТИ МІХАЇЛА БУЛГАКОВА

У колекції музею зберігаються 12 листів Міхаїла Булгакова. Перший – від 1917 року, останній – від 1923 року. Пропонуємо до уваги лист Міхаїла Булгакова з Владикавказу до сестри Надєжди (кінець травня 1921 року. Лист без конверта, 4 сторінки, написаний простим олівцем, є підкреслення червоним)

«Дорогая Надя,

Сегодня я уезжаю в Тифлис – Батум, Тася пока остаётся во Владикавказе.

Выезжаю спешно, пишу коротко.

1. Если «Парижских» примут без переделок, пусть ставят. Обработать в «Маске» пьесы не разрешаю, поэтому возьми её обратно, если не подойдёт.

Редакционная поправка: во II акте фраза Анатоля Шоннара: «Да я голодный как собака, с утра ничего не ел» заменяется фразой: «Да, ты не можешь представить до чего я голоден. У меня живот совсем пустой...»

Имя Анатолий Шоннар заменяется: Жак Шоннар-----

В I акте в Марсельезе куплет от слов «Голодные, упорные...» и кончая «уберём с лица земли» - ВОИ.

В III-м акте фраза Лекруа

«Но как ловко я его срезал. Умер, не пискнул и себе такой же смерти желаю»

Заменяется:

«А хорошо я командира взвода подстрелил... Как сноп упал. Дай Бог каждому из нас так помереть...» -----

В случае отсутствия известий от меня больше полугодом, начиная с момента получения тобой этого письма, брось рукописи мои в печку, (далее зачеркнуто: за исключением, пожалуй, «Первый цвет»)

Все пьесы, «Зеленый Змей», «Недуг» и т.д. Всё это хлам. И конечно в первую голову аутодафе «Парижск» если они не пойдут.

В случае появления в Москве Таси, не откажи в родственном приёме и совете на первое время по устройству её дел.

Константину привет. Всем. Сколько времени проезжу, не знаю.»

Целую тебя дорогая Надя. Михаил.

Кавказ в житті Булгакова не є лише тимчасовим місцем проживання, що з'єднує Київ та Москву. Восени 1919 року на Кавказ приїжджає мобілізований Білою армією лікар, а восени 1921 року до Москви виїжджає письменник та драматург. Перші відомі публікації відбуваються саме на Кавказі при владі «білих». Есе «Грядущие перспективы» (осінь, 1919 р.) – найперша серед відомих публікацій Булгакова. Есе містить вкрай негативну оцінку революції 1917 року та передбачення її страшного подальшого впливу на життя багатьох майбутніх поколінь, але після перемоги Червоної армії та встановлення радянської влади, Михайл Булгаков, який через хворобу не зміг емігрувати з «білими», починає жити при новій владі. Так, протягом 1920-1921 років з'являються його революційні п'єси, які незабаром будуть інсценовані у місцевих театрах. Саме про їх майбутню долю письменник пише у цьому листі до сестри. Не залишаючи їм майже жодного шансу, просить їх знищити, що незабаром і

буде зроблено. Серед п'ятьох п'єс – «Самооборона», «Братья Турбины», «Парижские коммунары», «Глиняные женихи», «Сыновья муллы» – тільки остання дивом збереглась як суфлерська копія. Сам письменник багато разів у різних листах, творах писав про слабкість цих п'єс та бажання знищити їх та забути. «...Вы беллетристы, драматурги в Париже, в Берлине, попробуйте! Попробуйте, потехи ради, написать что-нибудь хуже! Будьте вы так способны, как Куприн, Бунин или Горький, вам это не удастся. Рекорд побил я! В коллективном творчестве. Писали же втроем: я, помощник поверенного и голодуха. В 21-м году, в его начале..» («Записки на манжетах»). Серед творів, які він просить знищити, називає ще два оповідання: «Зеленый змей» та «Недуг», які вважають предтечею оповідання «Морфий», та згадує про оповідання «Первый цвет». Саме це оповідання зберігалося у Києві, але незабаром усі названі оповідання також будуть знищені.

Також у цьому листі Булгаков пише про свої плани та подальші пересування. Дійсно письменник був у Батумі та Тифлісі, де шукав роботу та не втрачав надії на еміграцію. Тому, у листі він натякає на можливу довгу відсутність.

У Батумі він зустрів подружжя Мандельштам.

«Знаете ли вы о первой встрече О.М. и Михаила Афанасьевича? Это было в Батуме в 21 году. Вы себе представляете, в каком виде мы были все трое. К нам несколько раз на улице подходил молодой человек и спрашивал О.М., стоит ли писать роман, чтобы послать его в Москву на конкурс. О.М., к тому времени уже знавший литературную жизнь, говорил, что на конкурс посылать ничего не стоит, а надо ехать в Москву и связаться с редакциями. Они иногда подолгу разговаривали именно на эту «практическую» тему. О.М. говорил мне, что у этого незнакомого юноши, интересующегося конкурсом, вид, внушающий доверие («В нем что-то есть — он, наверное, что-нибудь сделает») и что у него, вероятно, накопился такой материал, что он уже не в состоянии не стать писателем. Вскоре в Москве мы встретились с Булгаковым — автором первых рассказов и «Белой Гвардии». Шумный успех «Турбиных» не был для нас неожиданностью».

(Лист Н. Мандельштам до Е. Булгакової від 3 вересня, 1962 року)

У Тифлісі через відсутність роботи та злидні Булгакови продають весільні обручки. Дружина Булгакова Тетяна Лаппа згадує:

«Кольца были необычные, очень хорошие, он заказывал их в свое время у Маршака – это была лучшая ювелирная лавка. Они были не дутые, а прямые, и на внутренней стороне моего кольца было выгравировано: «Михаил Булгаков» и дата, а на его: «Татьяна Булгакова...»

У Батумі Булгаков все ще не втрачає надії на еміграцію, прощається з дружиною, обіцяє їй з часом викликати до себе. Тетяна спочатку їде до Києва, а потім до Москви, куди незабаром приїде і Михайл Булгаков, якому так і не вдалося поїхати з батьківщини.